1

Матрос Крига засукав рукава й показав оголену руку. Біля ліктя були сліди страшної рани. Мисливець Тарас Попадай жахнувся й підвів брови, оглядаючи ті шрами.

— Він підкрався до мене, як кіт до миші, — розповідав матрос, — і ляснув по спині лапою. Коли б не механік, що помітив крізь ілюмінатор і почав стріляти, був би мені каюк.

— Це було вдень? — спитав Тарас.

— Ранком наша Шхуна стояла серед криг, і я зійшов на лід набрати талої солодкої води з крижини. О, це був величезний білий ведмідь! Ще ніколи такого великого ведмедя я не зустрічав.

Оповідач помовчав, а потім нахилився до своїх співбесідників і промовив тихо:

— І знаєте що? Я добре запам'ятав — у того ведмедя ліва брова була руда.

Тарас і другий слухач вражено перезирнулися.

— Це той самий ведмідь, — ніби про себе сказав Тарас.

— Не знаю, — відповів матрос, — я бачив його вперше. Це було минулої осені.

В маленькому кафе портового міста годинник дзвінко вдарив дванадцять разів. Була дванадцята ночі, але в кафе не включали електрики, і крізь вікна лилося денне світло. Це було на півночі, де в

червні місяці сонце протягом багатьох днів світить цілу добу. Ночі наче й не бувало.

Троє людей, що пили каву й розмовляли про білого ведмедя з рудою бровою, були: матрос Крига, мисливець Тарас Попадай і завідувач великого зоологічного саду на Кавказі — Нахавадусі. Перші два працювали на промисловій шхуні "Лахтак", що мала відпливти цими днями на полювання в море. Завідувач зоологічного саду приїхав сюди договоритися з мисливцями, щоб йому піймали для саду кількох білих ведмедів.

Вперше тут він і почув оповідання про ведмедя з рудою бровою, що про нього вже кілька років ходили різні чутки між мисливцями та моряками. Його дуже боялися. Він часто нападав на людей. Нікому не щастило застрелити білого бандита з рудою бровою.

Нахавадусі хотів, щоб саме цього ведмедя піймали живим для його зоологічного саду.

2

Море ледве помітно хвилювалося. Здавалося, воно спало й уві сні тихо здіймалися його могутні груди. В усі сторони далеко до обрію, де спадало безхмарне небо, простягся водяний простір. Шхуна "Лахтак" чорною крапкою бовваніла на цьому просторі. Під шхуною були сотні метрів підводної глибини Баренцового моря.

Шхуна пливла на північний схід.

На шхуні були Нахавадусі, Тарас Попадай та Крига, а крім них, ще сімнадцятеро моряків-мисливців.

Це все були браві хлопці, які несхибно влучали із своїх рушниць у чайок, що летіли повз шхуну, які могли працювати під час авралу три

доби підряд і після того спати 24 години непробудним сном. Капітаном у них був шістдесятилітній дід, комуніст Злива. Злива переплавав усі моря земної кулі, воював з білогвардійцями й почував себе на вкритому кригою страшному Полярному морі, як у своїй кімнаті.

"Лахтак" ішов у ту частину Полярного моря, що лежить між островами Франца-Йосифа та Новою Землею. Там, на плавучих крижинах, можна зустріти білих ведмедів.

Нахавадусі ходив по палубі і оглядав море, погладжуючи свою сиву бороду.

Йому запало на думку спіймати саме того білого велетня з рудою бровою, що так багато накоїв лиха мисливцям і від якого минулого року мало не загинув матрос Крига.

Тарас Попадай став біля завідувача зоологічного саду і, ніби вгадуючи йому думки, оповідав:

— Два роки тому, вночі, він вибрався на норвезьку шхуну, що плавала серед крижин. Там він покалічив чотирьох норвежців. У нього стріляли, але він зник, залишивши за собою ледве помітний кривавий слід.

— Де ж бачили цього ведмедя? Де він найчастіше буває? — спитав Нахавадусі.

— Де? Скрізь. Його бачили на Свальбарді, а потім зустрічали на Новій Землі — це вісімсот кілометрів через море на схід. Він напав на Кригу біля острова Гукера, а перед тим порвав собак на острові Вайгач — це тисяча кілометрів на південь. Але дивіться…

І Попадай показав рукою в море, в тому напрямі, куди плив "Лахтак".

3

Далеко в морі темніла якась сіра биндочка. Шхуна наближалася до тої биндочки чимраз швидше, і в міру того, як вона підпливала до неї, в повітрі ставало щораз холодніше. Відтіля наче потягло свіжим повітрям. А коли "Лахтак" підійшов зовсім близько, капітан наказав стишити хід.

То йшла крига. Крижини були невеликі, як ліжко, як стіл, як волейбольний майданчик. Їх було багато тисяч. Вони вкривали море, скільки бачило око, на північ і схід.

Нахавадусі відчув холод і побіг до каюти одягти свою заячу куртку. Вийшовши, він побачив, що "Лахтак" був оточений крижинами й дуже повільно пробирався між ними. Капітан стояв біля стернового, раз у раз припадав до великого бінокля й командував, куди повертати стерно.

Крига лаштувався лізти на щоглу. Угорі на щоглі була бочка. В ту бочку заліз Крига. Він озброївся біноклем і тепер з височини розглядав закрижанілий простір, шукаючи, чи не видко де якого звіра. Уважно оглядав він укрите кригою море. Але, крім крижин, ніде нічого не було видко. Крига знав, що тюлені та ведмеді з'являться трохи далі, коли "Лахтак" заглибиться в пливучі крижини.

Біля шхуни появилося багато кайр. Це свідчило, що десь недалеко мусить бути якийсь острів. Кайри літали над крижинами й часто кидалися в морські ополонки. Вони ловили маленьку рибку, бо риба — харч північних птахів.

Що далі пробивалася шхуна, то більшали зустрічні крижини. Часом серед крижин плескатих, які на кілька сантиметрів витикалися над водою, траплялися, як сніжно-білі лебеді, цілі крижані скелі. То були айсберги. Вони підіймалися на кілька метрів над водою. А підводна частина такого айсберга в дев'ять разів більша, ніж надводна.

"Лахтак" обережно проходив повз айсберги. Коли б ненароком стерновий помилився хоч трохи, шхуна могла б наскочити на кригу й розбитись. Такі випадки траплялися в Полярному морі.

Але що сталося з Кригою? Він перегнувся через край бочки й напружено дивився в бінокль.

Враз він радісно загукав.

4

— Капітане! — кричав Крига. — Норд-норд-вест ведмеді!

— Скільки? — запитав у рупор капітан.

— П'ять.

На шхуні всі заметушились. Дуже рідко трапляється зустріти одразу таку кількість ведмедів. Звичайно вони мандрують по два, по три, а здебільшого поодинці.

Мисливці припали до борту шхуни, вдивляючись у білі крижини, що на них показував Крига.

"Лахтак" наближався до того місця, де були ведмеді. Незабаром їх побачили всі моряки. Тарас Попадай зарядив свій вінчестер і був готовий послати кілька металевих гостинців вічним полярним мандрівникам. На крижині стояли три ведмеді. Поруч на величезний айсберг виліз четвертий і, наче вартовий, оглядав навколишній простір. П'ятий ведмідь стояв десь далі серед битої дрібної криги, визираючи з-за невеликого тороса.

Ведмеді помітили шхуну й повернулись до неї головами. Той, що був на айсбергу, витягнув шию, неначе дізнатися хотів, що то за звір наближається до них — володарів крижаного моря.

Згодом один із трьох ведмедів з великої крижини рушив назустріч "Лахтакові". За ним пішли інші два, потроху відстаючи від свого цікавого товариша.

На той час сонце, що заховалось кілька годин тому за туманним серпанком, несподівано бризнуло пломенистими іскрами по крижаних просторах, залляло ясним світлом ведмедів і шхуну, заграло вогниками на начищеній сталі рушниць. Прозвучав перший постріл. З несподіванки ведмеді зупинились. Вони бачили, як позаду покотився із свого айсберга їх вартовий. Його зняв кулею з вінчестера Тарас Попадай. Він стріляв перший. За тим пострілом гримнули інші. Упав ще один ведмідь. Два інші кинулися навтіки. Та лише одному пощастило пробігти більше як п'ятдесят кроків. Четвертий ведмідь кинувся в ополонку, але й там його наздогнала куля Попадая.

Полювання закінчилося. Далеко біг п'ятий ведмідь, той, що ховався за торосами. Поцілити в нього вже було неможливо.

5

Капітан Злива прокинувся і враз — з ліжка. Його збудило гавкання собак, гуркіт на палубі і крик вахтового матроса. В одну мить, з рушницею в руках, він вискочив з каюти.

— Алло! У чім річ?

— Товаришу капітане, собаки загинули.

Злива кинувся до того місця, де мусили бути собаки.

Вирушаючи в Полярне море, капітан придбав шість їздових собак. З цими собаками він збирався робити розвідки, коли шхуна стоятиме серед криги.

Звичайно собак тримали прив'язаними з лівого борту, ближче до корми.

Сюди й підбіг Злива. За ним поспішали вахтовий та Попадай. Картина, яку вони побачили, була невесела. Із шести собак п'ять лежали нерухомо, як клунки. Вдалині серед крижин мчав геть од шхуни ведмідь.

— Це він! Він, клятий! — закричав матрос Крига. — Я пізнаю його, рудобрового негідника. Це його звичка вигинати спину і складати на бігу лапи докупи.

Злива підніс рушницю і вистрілив. Але ведмідь був далеко, і куля полетіла даремно.

Виявилось, що ведмідь підкрався несподівано, забрався на шхуну й накинувся на собак. Вахтовий почув гавкіт і стрімголов помчав на ґвалт, але, поки добіг, ведмідь, закінчивши свою справу, вже втік.

Врятувався лише один собака. Він зірвався з прив'язі і заховався за бочками, що стояли на палубі. Тепер він несміливо визирав із свого сховища й жалібно скавучав, наче плакав по загиблих товаришах.

— Рудобровий! — вигукнув Злива, стукаючи прикладом рушниці об палубу. — Ми мусимо його знищити!

— Ні, спіймати живим! Це сказав Нахавадусі.

— Правильно! — підтримав Тарас Попадай. — Піймати й одправити до зоосаду товариша Нахавадусі.

— Я з вами згоден, — погодився Злива. — Він не забіжить далеко від нашої шхуни. Ми його спіймаємо.

— Побачимо, — недовірливо пробурмотів матрос Крига.

6

Через день після того, як загинули собаки, "Лахтак" стояв серед крижаних полів. Численні ведмежі сліди навколо шхуни обіцяли добре полювання. Над морем висів туман, що затуляв сонце й звужував обрій. Попадай і кілька матросів зійшли на крижину й подались поміж торосами на розвідку. По нерівній торосистій кризі ходити важко — наче по якихось руїнах. Часто доводиться лізти на тороси, обходити великі щілини або ополонки серед криг.

Відходячи від шхуни, Попадай час од часу позирав на компас: треба було орієнтуватися, бо раптом шхуна зникла в тумані. Кругом самі крижини, туман і тиша. Отож, щоб повернутися назад на шхуну, треба було або йти за компасом, або шукати свої власні сліди на снігу, який тонким шаром укривав крижини.

Незабаром натрапили на слід ведмедя. Слід був свіжий. Хижак пройшов тут недавно. Це мав бути величезний звір. Відбитки широких лап показували, що завдовжки він сягав до двох метрів. Шлях, прокладений ним, був надзвичайно рівний. Ведмідь рідко збочував, щоб зазирнути до якої ополонки, і ніколи не обминав торосів чи щілин. Він перелазив тороси і перепливав щілини.

За деякий час біля одної ополонки знайшли мертву нерпу без голови. Ведмідь спіймав її в ополонці, витяг на кригу й розірвав.

— Де ведмідь і чому він не доїв нерпи? — питали один одного мисливці.

— Він щойно тут був, — сказав Попадай і показав сліди крові, що падала, певне, з голови нерпи. Але слід скоро зник. Усі почали озиратися по сторонах, ніде нічого не було видно.

Проте за туманом ніхто не помітив, що він стояв тут-таки за торосом і шкірив зуби, ладний як до втечі, так і до боротьби.

— Знаєте, — звернувся до товаришів Попадай, — я думаю, що наш рудобровий приятель десь таки тут. Варт його було б пошукати, але ми далеко одійшли од шхуни. Час уже повертатись додому. Мисливці пішли назад. Йшли вони по своїх слідах. Яке ж здивування охопило їх, коли незабаром вони побачили, що цей слід притоптано ведмежими лапами. Відбитки лап показували, що це був той самий ведмідь, на якого вони полювали. Виходило: вони йшли за ведмедем, а він за ними!

7

Туман так погустішав, що здавалось, ніби й справді була темна ніч, хоч усі знали: сонце не заходило, воно ховалося за туманом.

Саме цей туман і обрали ведмеді, щоб навідатися на шхуну.

Білі велетні зачіпались лапами за борт і лізли на палубу. Тут вони нашорошувались, витягали морди й нюхали повітря. Палуба була повна незнайомих пахощів. Ці пахощі їх дратували й розпалювали цікавість. Але одвідини їх не були несподіванкою.

Тут-таки в скритих місцях на палубі їх чекали мисливці з рушницями й мотузками.

Ось один з ведмедів наблизився до стернової будки. На нього несподівано полетіли аркани. Звір рвонувся, але було вже пізно. Одна петля схопила його за шию. Два інші мотузки обплутали ноги.

Цієї ж миті на кормі бабахнув постріл. Ще один ведмідь заревів і повалився на бік.

Третій кинувся з палуби на кригу й помчав геть у туман.

Біля стернової будки йшла боротьба. Десятеро людей намагались зв'язать полоненого ведмедя. Він рвав мотузки, що обплутали його лапи, але, замість одного порваного, на нього накидали три. Його тягли в різні сторони, прив'язуючи аркани до щогли. Ведмідь був страшний у своїй люті, кидався на своїх противників, але нічого не допомагало. Його таки полонили.

Нахавадусі розглядав цього першого полоненого, що мусив попасти до його зоосаду. Це був іще молодий ведмідь. Попадай запевняв, що йому не більше двох — двох з половиною років.

Ведмедя, міцно прив'язаного мотузками, одтягли до трюму й посадили в залізну клітку. В клітці йому розрізали мотузки. Він кинувся на стіни своєї клітки, але вони були міцні. Його сили не вистачило, щоб розтрощити ці стіни.

8

Попадай і Крига заходилися біля убитого ведмедя. Гострими мисливськими ножами розпороли шкуру од морди до хвоста і розрізали її на лапах. Потім, легенько обшкрябуючи сало, що лежало тонким шаром на м'ясі, почали обдирати шкуру. Вони були митці цієї справи. Робота посувалася швидко. Шкуру зняли, анітрохи її не пошкодивши. Навіть не знайти було сліду кулі, що влучила ведмедеві просто в груди.

— Це ми здіймали шкуру на продаж, — пояснив Попадай Нахавадусі, — піде вона лежати під ноги в якийсь кабінет. Коли вам треба ведмеже опудало для вашого зоосаду, то й це можна зробити. Тільки тоді шкуру треба здирати іншим способом. Не всякий мисливець це зуміє.

— А ви вмієте? — спитав Нахавадусі.

— Ще б пак не вміти, стільки років на півночі плаваючи та ведмедів стріляючи.

Попадай знав кілька способів здирати шкури. Знав спосіб американський, знав чукотський, знав норвезький. Останні роки він найбільше полював на білих ведмедів. Полювання на тюленів або моржів, що з нього живуть майже всі північні мисливці, були для нього другорядним ділом. Щоправда, останні роки, незважаючи на те, що попит на хутро білого ведмедя зростав, тут більшу увагу все ж приділяли не полюванню, а ловам ведмедів для зоологічних садів. Потроху Попадай ставав видатним фахівцем цієї справи. Капітан Злива завжди домагався, щоб він працював у нього на шхуні.

— Знаєте, — казав Попадай Нахавадусі, — інколи я думаю: чому б не зробити білого ведмедя свійською твариною, як-от собака, кінь, кішка... З нього людині було б не менше користі. А так — маємо саму шкоду. Він нищить тюленів та моржів, нападає на людину.

Мисливець розповів Нахавадусі, що одного разу він зробив таку спробу: піймав біле ведмежатко й приручив. Ведмежатко було дуже симпатичне. Та якось не доглянув, і гурт собак напав на нього і розірвав.

9

Ведмежу тушу підвісили на щоглу до рейки з таким розрахунком, щоб єдиний собака на судні, Розбій, не міг її дістати. В Полярному морі не доводиться турбуватися про те, що м'ясо може попсуватися на повітрі. Тут немає жодних бактерій. На Білому острові знайшли на кризі труп людини, що загинула тридцять років тому. Коли б не полярні лисиці, що трохи пошматували його, то він не зазнав би ніяких змін. Повітря Полярного моря й полярних островів — найздоровіше повітря.

Моряки могли бути спокійними за ведмежу тушу доти, аж доки вони не залишать крижані простори.

Кок[3] підійшов до щогли, поліз по гвинтах уверх і одрубав найкраший шматок ведмежатини.

— Сьогодні котлети із свіжого м'яса, — пообіцяв він команді.

Кок запевняв, що котлети будуть дуже смачні.

— Для нас, полярних мисливців, — сказав Попадай Нахавадусі, — м'ясо ведмедя дуже цінне. Адже ми тут не маємо ані свіжих овочів, ані свіжого молока. Харчуємося солоним м'ясом та крупами.

Од харчів без свіжих овочів люди хворіють на цингу. Люди ж, що їдять ведмеже м'ясо, хворіють на цингу дуже рідко. Це давно помітили мисливці та поморці.

Підійшов обідній час. Коли на камбузі[4] розбирали обід, то кок, знаючи апетит своїх товаришів, кожному поклав по три великі котлети. Увесь екіпаж був надзвичайно задоволений. Лише Нахавадусі не міг їсти котлет. Вони здалися йому несмачними, бо якось неприємно одгонили рибою. Він сказав про це Зливі.

Капітан, кінчаючи залюбки третю котлету, відповів:

— Ми звикли. Коли поплаваєте з нами довше, теж звикнете. Щоб одігнати запах риби, його треба було б вимочувати в оцті, а потім смажити на олії. Ну, а ми обходимося й без цього... Це, власне, запах не риби, а тюленячого жиру. Ведмідь їсть тюлені, нерпи, а ті харчуються рибою.

— Багато ведмежатини гине даремно, — докинув слово матрос Крига. — Коли ми полюємо, то часто, знявши хутро, залишаємо тушу на кризі.

— Коли ж я їстиму біфштекс із м'яса рудобрового бандита? — запитав Попадай.

— Ніколи, — відповів капітан Злива, — бо ми мусимо його спіймати й відпровадити живим до зоосаду товариша Нахавадусі.

10

За пропозицією Нахавадусі Попадай з теслею зробили пастку на ведмедів. Її було побудовано так, що коли звір торкався до приманки, мотузки зашморгувались, і зв'язаний ведмідь ставав здобиччю звіроловів.

Пастку виставили на кризі, недалеко від шхуни. Годин через десять Нахавадусі з Попадаєм пішли подивитись на неї. Їх супроводжував Розбій. Це був кудлатий собака з гострою мордою і без хвоста. Хто й коли відгриз йому хвоста — невідомо. Але це й не дивно, адже він був великий задирака. Не минало й дня, щоб він з кимсь не побився. Загалом це був веселий і жвавий собака. Він не дуже боявся ведмедів, незважаючи на свої попередні пригоди.

Мисливці йшли у густому, як молоко, тумані між торосами. Вже біля самої пастки, поруч неї, на снігу вони помітили ведмежі сліди. З відбитків лап Попадай пізнав свого старого рудобрового приятеля.

— Він щойно тут вештався, — сказав мисливець, звертаючись до Нахавадусі.

Вони уважно обнишпорили довколишню кригу. Та ніщо, крім слідів, не нагадувало, що звір тут близько. Печеня, яка висіла на мотузку й

мала правити за принаду, була не порушена. Очевидно, її ніхто не торкався.

Ведмідь кружляв навколо пастки, тягнувся до принади, але, очевидно, не зважувався торкнутись до неї.

11

Шукаючи ведмедя, Нахавадусі одійшов кроків тридцять убік і зупинився біля високого тороса. Розбій біг за ним. Несподівано зоолог відчув сильний удар у спину. Він не втримався на ногах і повалився на кригу. Над ним стояв величезний волохатий ведмідь. Його лапа ще раз спустилась на бідолашного зоолога. Але цього разу звір промахнувся. Він лише зачепив повалену людину за вухо.

Ведмеді рідко промахуються. Для цього треба якусь достатню причину. За таку причину став тепер Розбій. Побачивши біду, в яку потрапив вчений, він з лютим гавкотом кинувся на звіра і скільки сили вхопив його за задню ногу.

Зоолог почував себе напівмертвим. Він чекав ще одного удару ведмежої лапи, щоб розпрощатись із життям. Все ж він встиг крикнути про порятунок.

Попадай ще до цього вигуку зоолога почув гавкання Розбоя і повернувся на галас. За тридцять п'ять кроків від нього над розпростертим вченим стояв білий красунь північного моря. Ведмідь мав гордий і сміливий вигляд. Він наче презирливо повернув свою морду од людини до розлютованого собаки, що намагався вкусити його то за лапу, то за хвіст. Попадай скинув рушницю й націлився просто в голову. Але це був рудобровий велетень, той самий, якого так довго шукали і який мусив гуляти в зоологічному саду Нахавадусі. Вбити цього звіра було неможливо. Треба було його лише налякати.

Гримнув постріл. Ведмідь піднявся на задні лапи, заревів і, плигнувши через Нахавадусі, помчав на мисливця. Але Розбій не дозволив йому зробити цього.

Хоробрий собака, забувши небезпеку, завис на хвості звірини мертвою хваткою. Ведмідь, відчувши біль, закрутився на місці так, що Розбій ледве втримався. Скориставшися з цієї затримки, Попадай плигнув кілька кроків назад і заховався за пасткою.

Він не спускав прицілу з ведмедя. Коли б той накинувся вдруге на зоолога, то першою ж кулею Попадай покінчив би з ним назавжди. Але все ж Попадай розрахував на те, що ведмідь піде на нього.

Ведмідь крутнувся вдруге, і на цей раз собака не втримався. Звір оджбурнув його геть на кригу, а сам з ревом кинувся в бік пастки. Адже ж там стояла людина, що насмілилася стріляти у нього. Ведмідь з усієї сили накинувся на пастку й підняв лапу, щоб розтрощити її. Але спрожогу він необережно торкнувся приманки. Враз кілька мотузків оперезали його і зашморгнули в тугі петлі.

12

Полонений ведмідь мотався у пастці, чимраз більше заплутуючись.

Нахавадусі вже звівся на коліна й сів на крижину. На ноги стати він ще не міг. Попадай швидко підбіг до зоолога й нахилився над ним.

— Нахавадусі, друже, ти живий?

— Здається, — розгублено відповів зоолог.

Тоді Попадай вибухнув сміхом і почав оглядати зоолога.

Вухо Нахавадусі майже не постраждало, коли не зважати, що воно стало кольору синьої картоплі, трохи набрякло й було подряпане.

— Це дурниця, — сказав мисливець, — за місяць жодного сліду не зостанеться. А од стусана в спину теж скоро очухаєшся.

І він допоміг зоологові стати на ноги. До них, шкутильгаючи, підійшов Розбій, потерся об ноги Попадаеві й жалібно заскавучав.

— Добре, мій собачко, мій милий! — погладив Розбоя Нахавадусі.

Розбій, видно, забився, коли ведмідь вдарив його об кригу.

Незабаром вони втрьох підійшли до пастки. Собака голосно й сердито загавкав на свого ворога.

— Чудовий ведмідь, Нахавадусі! — звернувся мисливець до зоолога. — Ваш сад матиме чим похвалитись.

— То правда, — відповів Нахавадусі і, милуючись, оглядав звіра. Він уже забув про побите вухо і стусана в спину, що дістав од цього чудового ведмедя.

А ведмідь не вгамовувався. Весь заплутаний мотузками, з мордою, затиснутою залізними прутами, він здригався, мотав лапами, бився, ревів. На білому хутрі над лівим маленьким і злим оком червоніла руда брова. Рудобровий мусив розпрощатися з плавучими крижинами Арктики. Його чекала нова мандрівка, спочатку на шхуні, а потім поїздом на далекий Кавказ, де так гаряче гріє сонце, освітлюючи вічнобілі снігові шапки гір, що нагадують полярні острови.

Крізь туман од судна вже наближалися люди.

1933